

"Ateities" adresas: 366 West Broadway, South Boston, Mass.

No. 74

Telephone:
So. Boston 21087.

So. Boston, Mass., Petnyčia, Gruodžio (December) 24 d. 1915 m.

Telephone:
So. Boston 21087.

Metai II.

Visiems "Ateities" skaitytojams, platintojams ir bendradarbiams linkime linksmi, laimingai ir gražiai praleisti Kaledu šventes.

Sveiki, sulauke linksmu Kaledu.

"Sveiki, sulauke linksmu Kalėdų." — štai pasveikinimas skambas šiame momente taip plačiai, kaip toli siekia mūsų žemės kamuolio ribos. "Sveiki, sulauke linksmu Kalėdų" — visų lupose — baltojo ir spalvuoto žmogaus, turtoolio ir vargdienio, mokyto ir tamsuolio, suaugusio ir kudikio. "Sveiki, sulauke linksmu Kalėdų" — tai jau ne sakiny, turįs paviršutinę prasmę: — tai sentimentas, jausmas, sujudinąs žmogaus dvasios gelmes iki pamatų į prakilnumo pilną dvasios esybę....

Kalėdos — tai didžiausia žmonijos šventė. Ir kodėl? Nejaugi žmonija apvaikščioja Kalėdose žiemos grįžimą? Juk žiema — tai mirties simbolis, o mirtis žmogui nėra maloni.... Yra kas nors kita, kas priverčia žmogų Kalėdos metu linksmintis ir džiaugtis. Taip, Kalėdos — tai kitos rūšies simbolis, vilties, užsitikėjimo, broliškos meilės reiškiškos, kurias nustatė visiems laikams, visai žmonijai josios prakilniausis židinys — Betlehemo Dailydės Sunus.

Kaip šiandien, prieš porą tukstančių metų ant žemės irgi žmonių gyventa. Trusėta, krutėta, linksmintasi, dejuota, dainuota, raudota — visai kaip šiandien. Nežiurint viso to, žmonija nebuvo laiminga.... Jausta kokia tai tuštuma, veltui jieskota gyvenimui prasmės.... Sekta aukščiausių mokslų, tvirta dailės tvarinių, tyrinėta pasaulis, gamta, statyta puikiausius rumus, kloniotasi, pagaliaus, išsvajotoms figuroms-dievikams, — viskas veltui: nieks negalėjo numalšinti žmonijos troškimų, — nieks nepagelbėjo laimės surasti.... Ir juo toliau ejo tasai gamtos tyrinėjimas, juo labiau žmogus stengėsi pažinti, paaiškinti sau tą viską, ką jo akys matė, jo pajautimai atjautė, — žodžiu, tą visą objektyvų pasaulį, kuris iš visų pusių slėgė-ribojo jo ypatą, — juo toliau buvo nuo to savo tikslo — laimės atsieikimo. Dailėje — prieita prie tikrai puikių formų; gyvenime — atsiekta tikrai neapsakomų patogumų, tuštuma gi slėgė ne senovei.... Ir nenustabu, kad visus apėmė desperacija, — kad žmonija pasinėrė skepticizme....

Buvo ir išėmimų. Štai, Sokratas išrodinėja pasiryžimų tuštumą, turtų krovimo beprasmingumą, dievaičių garbinimo — betikslingumą.... Ir nedrąsiai nurodo į žmogaus vidų. Jis apšauktas kuone bepročiu. Jo mokinys, svajotojas Plato, paplatino savo mokintojo filozofiją — nurodydamas nustebintai žmonijai naują — idealų — pasaulį, — bet ir tasai nebuvo, — negalėjo but — pilnai suprastas. Ir paliovusi stebėtis žmonija, vėl grįždavo prie savo seno budo — kulto dalykų-objektų.... Ir darėsi žmonijai vis neramiau, vis nesmagiau, — vis tuščiau....

Bet.... besitęsiančioj dramoj jau artinosi liudnojo akto pabaiga. Viskas jau rodėsi atgyventa. Pasaulio viešpatystė — Roma — pasiekė plačiausių savo ribų — sutalpino savyje visą žinomą pasaulį, — ir toliau — nežinojo kur žengti. Formų garbinimas tikėjime, dailėj — nustojo jau prasmės. Mokslu tyrinėjimai pasirodė betiksliai.... Ir štai, tokioj valandoj, vieną naktį tolimoj žydų žemėj — Palestinoj — sužibo nepaprastai skausi žvaigždė — Betlehemo

žvaigždė.... Tik išrinktieji galėjo ją regėti ir iš tų, tris svajotojai, sužadinti žvaigždės skautumu, po jos vadovyste. pakilo kelionėn. Ilgainiui, Tris Išrinktieji pasiekė Betlehemo ir ten, varguolių tarpe, atrado užgimusį Kudikį, kuriam likimas lėmė atgavinti nusidėjusių žmonijos sielą, — atidengti žmonijai naują — dvasios — pasaulį.

Pasaulyj dabarties visur skelbia Kristaus mokslą. Bažnyčios aiškina jį visokiais budais, išguldo visokiose formose. Nereitai ir prieštaravimų galima išgirsti. Ir nenustabu. Bažnyčios — juk žmonių įstaiogos ir kaipo tokios — tankiai gali klysti. Gi Kristaus mokslas savo tyrumu pasiliks amžinai gyvuoju šaltiniu, kuriame nuvargusi žmonija visuomet atras sau savo troškimų nuraminimą.... Didysis Mokytojas atidengė nusidėjusiai žmonijai naują, ligšiol nežinomą pasaulį — žmogaus dvasios gelmes, — ir tuomi suteikė žmonijai neapskaitomos savo skaičiuje darbavimuisi — krutėjimui progos.

Žmonija, pakreipta iš objektyvių tyrumų į subjektyves — vidaus gelmes, išsyk nežinojo kaip prisitaikinti prie naujų sąlygų. Naujas — įdomus — pasaulis vyliote vylijo, bet ir seni gyvenimo papročiai varguolių-žmogų laikyte laikė.... Ir prasidėjo smarkus bruzdėjimas, — nuomonių susikirtimas, neapykantos platinimasis, meilės plėtojimas, — pakol iš to susidurimų sukurio neišsinerė nauja Ideja — vilties, broliškumo, — meilės Ideja.... Ir žmogus, pasiliuosavęs iš visų abejojimų, — su pasiryžimu pasinėrė į savo sielos gelmes, — ir atrado, pagalius, savo išsvajotąjį tikslą — laimę....

Kristus atrado žmoniją susmulkėjusią, suvytusią, be turinio, — be sielos, — gi paliko ją atsigavinusią, naujais idealais sužadintą, — karštai besidarbuojančią savo sielos dvasios ypatybių tobulinime. Žmogaus pasauležvalga persikeitė. Kur pirmiau, jam supratus savę gamtos mažytę dalelę — atomu, jisai pilnai atsidavė aklų atsitikimų veikmei — dabarties, jo viduje gyvenimo pulsui smarkiai plakant, — jisai su užsitikėjimu pradėjo statyti savo pasaulį ant savo sielos dvasinių pamatų, — galingų pamatų. Ir begalinė viltis, savimi užsitikėjimas pasidarė jo gyvenimo vadovaujančiais veiksniais, — ir jo pradėta jaustis smagiai, laimingai....

Kalėdos — tai į naujus metus įžanga. Ar nesislepia tame dailus simbolis? Juk tai analogija su Kristaus misija ir žmonijos atgimimu. Kalėdose, todėl, žmonija ir mato savo naujo, turiningo gyvenimo pradžios atminimą, — ir brangi jai, užtatai, ta šventė daugiau už kitas.

Ir šiandien apvaikščiojame tą didę šventę — žmogaus dvasios atsigimimo šventę. Amžiai praslinks, mainysis žmonijos pažiūros, įsitikinimai, — dogmai. Bus bandomi ir kiti — nauji keliai.... Bet nei vienas neprives prie tikslo. Žmonija, klaidžiojant, galų-gale bus priversta sugrįžt prie to kelio, kurį jai atidengė Betlehemo Dailydės Sunus, — ir žengs juomi prie savo nuo prigimties nustatyto siekinio, — teisybės — laimės.... Džiaugkimės, todėl, kad šiandien galime vieni kitiems sakyti, — "sveiki, sulauke linksmu Kalėdų"!

R. Karuža.

Lietuviai! Šiu metu Kaledu dovanas pašveskite savo Tevyni sušelpiti.

Konst. August. AMERIKOS LIETUVIŲ LAIKRAŠČIAI.

Laikraštis — tai gyvenimo veidrodis. Jame turi atsispindėti visos įvykstančios pasaulyje permainos. Vienok tuo dar neišsiseimia laikraščio uždavinys. Jo programos kur kas platesnis. Jis privalo nurodinėti dabarties netobulumus, privavo būti kelrodžiui, kuris veda prie tobulesnio, šviesesnio gyvenimo. Priegtam laikraštis turi raginti visuomenę prie sąmoningo veikimo. Todėl, man matos, jog labai klysta tie žmonės, kurie mano, kad laikraštis turi tarnauti tik išimtinai dienos klausimams. Anot jų, laikraštį greit perskaito, o paskui numeta į šalį arba sunaudoja ant... Tos priežasties delei esą nėra reikalo išeiti iš dienos rėmų. Betgi mano nuomonė, laikraštis dar negali pasikakinti tokia siaurute veikimo dirva. Jis turi stengtis surišti "šiadien", kaip su rytojumi, taip lygiai ir su vakarykščia diena. Tai principai kiekvieno laikraščio. Tai gi augščiausiai pasakytas bus kriterium apvertinimui Amerikos lietuvių laikraščių.

Neįsileisui mūsų laikraščių istorijon, nes tas užimtų daug laiko. Tačiau negalima nepažymėti tų sunkenybių, kurias reikėjo pergalėti pirmiesiems laikraščių redaktoriams bei bendradarbiams. Kalba tais laikais buvo apverktinai stovyje (tiesą sakant, ji ir dabar toli — gražu netobula). Norint išreikšti kokią nors mintį reikėjo gerokai pasukti galvą, kad suradus tinkamus žodžius, kurių reikšmė būtų suprantama bent daugumai skaitytojų. Beto reikėjo susirasti pasekėjų. Gi mūsų tautiečiai, kaip žinome, neįpratę skaityti. Tačiau nors ir vargingai, bet visgi pradėtas darbas ėjo pirmyn, pamažėl plėtojosi. Suprantamas daiktas, kad tos pirmosios "gazietos" (taip žmonės vadindavo) turėjo labai daug nedateklių, betgi savo laiku jos vis-vien sulošė svarbią rolę. Tai buvo vienintelis šaltinis, iš kur dauguma lietuvių semė dvasinį peną. Tai viena. O antra, pratino prie skaitymo. Tiek apie praeitį.

Dabar, žinoma, būtų normaliu dalyku laipsniškai žengti, mūsų laikraštijos vystimos keliu, prie vėlesniųjų laikų. Tačiau mes tą laikotarpį paliksime šalyje.

Pastaruoju laiku laikraščių skaičius persivėrė jau net per dvidešimtį. Ar nedžiuginantis apsišėkimas? Bet juk svarbu ne kiekybė, bet kokybė. Gi pradėjus iš tos pusės žiūrėti į dalykų stovį, mes įgysime ne kažin — kokį įspūdį. Iš tikrųjų, mes turime pusėtiną skaičių įvairių laikraščių, bet tikrai gero — kaip ir nėra. Mūsų laikraštijoje dabarties viešpatauja dusinanti atmosfera, tiesiog jaučiamas kokis — tai košmaras. Partizanizmas pasiekė Herkuleso stulpą. Priešingų abazų žmonės stačiai su kokiu tai įniršimu rodosi pirštais vieni į kitus. Iš visų pusių tik ir girdisi savas reklamavimas, o kitų pasmerkimas — tik "mes" vien geri, o "jie" visi niekai... (taip "mes" visi geri, tik nešildome!)...

Be abejonės, gyvenime partijos neišvengiamos. Bet kaip ten nebūtų, jos neturi taip barbariškai atsinešti į priešingą nuomonę žmones. Dabarties kiekviena partija pasistato sau už tikslą varu brukti savo įsitikinimus. Daryk taip, kaip mes darome; suprask daiktų stovį taip, kaip mes suprantame. Trumpiau, verčiama mąstyti svetimomis mintimis, žiūrėti svetimomis akimis. Žodžiu sakant, griau-namas žmogaus individualizmas, savitumas. Prie tokių aplinkybių žmonės tampa (atleiskite už išsireikimą) partijos aviniais. Kaip principai griežia, taip jie turi šokti. Aišku, kaip ant delno, kad tas turėtų būti vengiamas. Galop juk mes galime priklaustyti prie priešingų viena kitai partijų, galime skirtis nuomonėmis, bet skirdamiesi privalome godoti vieni kitų nuomones. Todėl, prim negu įtikėti į kieno — nors nuomonę arba pasmerkti ją, mes turime atsiminti senovišką išsireiškymą: Amicus Plato, sed magis amica

veritas (Platonas man draugas, bet tiesa dar didesnis draugas). Atminties verti teipogi D. S. Mielio žodžiai: "Jeigu visi žmonės, išėmus vieną, būtų vieni ir tų pačių įsitikinimų, o ta vienata nenorėtų sutikti su tuo, tai ir tasyk visa žmonija turėtų nedaugiau teisės priversti tą individualą tylėti, kiek ir pats individualas, norintis, kad visą žmonija tylėtų. Nes jeigu nuomonė teisinga, tai uždrausti ją išreikšti — reiškia, uždrausti žmonėms sužinoti teisybę; priešingai, jeigu nuomonė klaidinga, tai uždrausdami išreikšti ją, mes kliudome žmonėms aiškiau suprasti grynąją tiesą: tik susidurus priešgynybėms paeina aiškiai pamatyti, kur tiesa, o kur melas. Žmonės, norintieji užkirsti kokią nors nuomonei kelią, beabėjo, pripažįsta, kad toji nuomonė neteisinga; bet juk jie gali klysti. Neleisti kitam išreikšti savo nuomonę apie apkalbamąjį dalyką, reiškia — savas nuomones skaityti už absoliutišką tiesą, reiškia — turėti pretenziją prie neklaidingumo; bet juk žmogaus neklaidingumas labai abejotinos vertės."

Viskas, kas pasakyta apie partijas, tinka ir laikraščiams. Aš dar įžangoje pasakiau, kad laikraštis — tai gyvenimo veidrodis. Dabar pridėsiu dar prie to, kad jis yra veidrodis netiktai gyvenimo, bet ir tų žmonių, kurie yra susispietę apie jį, tai yra kokios — nors atskiros partijos arba grupės. Laikraštis atsimuša visos gerosios ir blogosios pusės jo pasekėjų.

Dabar, manau, suprantama, kodėl aš taip plačiai kalbėjau apie partijas, priešingas nuomones, etc. Mano supratimu, laikraštis, kaip tokis, pats savaimi neturi svarbios vertės. Betgi sujungus jį su jo tverėjais bei pasekėjais daiktan, mes padarome iš negyvų kuno gyvą... Kiek augščiausiai minėjau, jog mūsų laikraštija pastaruoju laiku yra primirkusi neapykantos tulžė iki gyvam kaului. Kas ne su mumis, tas priešais mus — šit, jų skambus obalsis. Ir ištikrųjų, didesnėje dalyje mūsų laikraščių purvinimas, juodinimas nepatinkamų žmonių — taip ir figuruoja pilname savo nuogume. Laikraščiai su įtūžimu siunčia neapykanta užnuodytas vilyčias į priešingą abazą, iš kur atsikokama ir-gi tokiu pat "pinigu." Iškilus ginčams netiktai kad neprisilaikoma mandagumo formų, bet nesiskaitoma dągi su humaniško ribomis. Reiškia, tikslas išteisina įrankius. Šitą liudija kad ir pastarieji atsitikimai. Į laikraščius papuola tik mažytė kibirkštėlė, bet ten rupepingai beliejant, kaip tai sakoma, alyvą į ugnį, toji kibirkštėlė pagimdo didelį gaisrą. Nenuostabu todėl, kad kai-kurie varo prieš laikraštinę agitaciją. Esą beskaitydamas juos tik išsimiklinsi gatvinę literaturoj ir tiek.

Tečiau sutraukęs viską į kruvą, aš prieinu prie kitokios išvados. Nors mūsų laikraščiai, kulturingo žmogaus žvilgsniu, labai blogi, vienok jų neguoti negalima. Tuo labiau negalima varyti prieš juos agitaciją. Neskaityti laikraščių, — reiškia, apsirubežiuoti nuo viso pasaulio. Priegtam atsiminkime, kad dauguma tik iš laikraščių ir semia dvasinį maistą. Antraip vertus, nėra to blogo, kas netalpintų savyje nors krislelį gero...

Be to, mano giliausiu įsitikinimu yra, kad nebe už kalnų tie laikai, kada ir mūsų laikraštijos padangė nušvis. Reikia manyti, jog netolimoj ateityj bus daugiau gerbiama spauda. Už tą aplinkybę viskas kalba. Tik godokime garsaus rusų rašytojo Gagolio obalsį: su spausdintu žodžiu reikia elgtis sąžiningai... Pridėsiu nuo savęs: eikime prie to, kas mus vienija, o ne prie to, kas atskiria. Tasyk mūsų dienų ėdimos išnyks, kaip dūmai.

Kerdiejus.

Kučių Prietaruose.

(Atsiminimų piešinėlis).

Saulutė jau buvo nusiritus nuo dangaus skliautų. Mes vaikai kartu su tetašiu kas skubinom ant nakties šerti gyvulius,

kas trynėm kluone šiaudus, kas šieną iš kurgio pešėme, o kiti malkas skaldėme, idant viskuo pilnai prisirengti ant šv. Kalėdų švenčių.

Motušė su teta Mare ir sesytėmis irgi nesnaudė. Jos nuo pat ryto bėgioja, tvarko, rengiasi prie Kalėdų. Rengia Kučių vakariene.

Jau ir aptemo. Vakaras. Viso kaimo grįčiose sužibo žiburiai. Tuom tarpu kaimynai sėdo už stalo vakarieniauti. Pas mus irgi nesnausta. Skubiai prausėmės, rėdėmės...

— Ei Motiejau, vaikai, kur-gi jūsų šienas? — motušė pastebėjo staiga, kad nėra šieno, kuriuo pagal papročių Kučių vakare apdengiamas stalas.

— Et, apseisime ir be šieno — užmiršome. O dabar jau taip tamsu, taip šalta, o čia jau nusirengę. O antrą vertus, kam čia tie išmisai? — tetušis atsiliepė.

— Na ale kaip-gi čia bus be šieno? Juk tai griekas... — jinai tęsia toliau.

— O kas-gi jau tau sakė, kad griekas? — nusišypsojo jis.

— O taip, reikia šieno, reikia šieno — mums visiems šuktelėjus, privertėme tetušį apsilvilti kailinius, užsimauti kepurę ir eiti atnešti žalio šieno.

Už valandėlės viskas buvo sutvarkyta, viskas priruosta. Stalas pridengtas šienu ir užklotas baltos drobulės staltiese, ant kurios pristatyta įvairių valgių, šventintos plotkelės ir buteliukas šnapselio, kurį pagaliau tetušis paliepė nuo stalo prašalinti.

— Nors, kad po sunkaus darbo ir gal iš papratimo, vartoju stiklėlį, bet savo vaikams nenoriu duot to pavyzdžio — tetušis kaip kokį pamokslėlį į mus pasakė, ir mes atidžiai klausėmės, o motušė paslėpė buteliuką.

— O dabar, motin ir tu Mare, sesuo mano, ir jūs vaikai sukalbėsite Dievo maldą ir priimsime šventas plotkeles — tetušis užbaigė.

Grįčioj viešpatavo tylą. Tik tetušio maldos žodžiai skambėjo ir mes ją tyliai kartojome.

Ir ištarys Amen, padalino visiems po plotkelę. Maža sesytė Danutė pirmutinė skubiai įdėjo savo burnytėn ir staiga su versmu sukūšo pirščiuokus draskydama mil-tų kepsnį prilipusį prie gomurių.

— Tai ve, kvaila varnytė — pusiau su juoku pusiau su piktumu motušė, šaukštu pasėmė saldinto miešimo ir įpylė sesytei burnytėn, idant jinai lengvai nuritų plokkelę.

— He, he, he, — visi nusijuokiamė. — Na! — tetušis rusčiai pažiūrėjęs į mus subaudė. Mes nutilome. Ir jis pats sau nusišypsojo.

Mūsų teta Marė tai apsenėjusi moteriškė, bet dar netekėjusi. Ir labai dažnai jai buvo ant minties du svarbiausiu dalyku, butent ar greit jinai mirs ir ar neteks ištekėti. Todelei ir Kučių vakarienej jai buvo ant minties savieji dalykai. Jinai nebuvo godi ant savo plotkelės pavadino motušę jos plotką plėšti. Burtininkai, mat sako, kad pas kurį plotkos pusė mažesnė nuplyšta, tas gyvens trumpiau; pas kurį-gi nuplyšta didesnė pusė plotkos, tas ilgiau gyvens.

— Ar neperstosite, jūs senos, kvailos bobos su savo zabobonais, burtais! — tetušis rusčiai subarė.

— Na, o kas čia tau per bėda? Tai ve, šv. Kalėdų šventės, o jis koliojasi, abrozija Poną Dievą — teta Marė atsiliepė.

Motušė gal nenorėdama užrustinti tetos Marės, o gal ir pati norėdama burti, pažiūrėjo į tetušio rustų veidą, truputėlį nusižiūrėjo ir prisidėjo prie tetos Marės pakvietimo.

Teta Marė abiems rankoms drūčiai apėmė daugiau kaip pusę plotkos, palikdama motušei tik galiuką. Ir kada plėšė, tad motušė vienoj rankoj paliko tik kampukas, kuomet tetos rankose visa plotka. Motušė dar griebia už plotkos norėdama dar nors kąsniuką atsiplėšti, bet teta Marė greit atpagal perplėštos plotkos pusių išrokavime išrodė, kad mūsų motušė turės tuojau mirti. Iki ašarų jau buvome ir klausiamė: ar-gi tai

ištiesų mamytė tuojau mirs?

— Nagi Dievulis šventas žino, o gal ir tuoj, — motušė lyg su nusišypsojimu ir lyg susimaišiusi atsiliepė.

O teta tuom-kart vis juokiasi su pilnu užsiganėdinimu.

— Tai kvailos bobos! Jūsų makaulės pilnos šito šieno, kuriuo ve pridengtas stalas, o ne smagenų — tetušis piktu juoku nusijuokęs burbtelėjo.

Vakarieniaujame. Jau ir po vakarieni. ėmė ir džiaugiasi, džiaugiasi... Jinai jau buvo sena ir nors, mes vaikai, taipgi ir jos mirties negeidėmė, ne, mes ją ir-gi mylėjome, bet visgi nežiurint į tai mes žinojome, kad dviejų amžių jinai neištesės gyventi. O O mūsų teta, tai rodos del burtų Pono Dievo sutverta.

— Vaikai, — jinai sako, — eisime ant lauko paklaustyti, į kurią pusę Kučių vakare šunįs loja,, o iš tos pusės kitą metą piršliai atjos. Eisime, pagriebę po glėbį malkų atnešti ir kas atnešime pagalius poromis, tas kitą metą apsvėsimė; o kas atneš ne poromis glėbį pagalių, tas pasiliks nevedęs iki toliau.

Tas mums vaikams patiko ir mes buvome besirengę eiti. Bet tetušiui to buvo perdaug.

— O ar neperstosi tu sena ragana! — jis rusčiai šuktelėjo.

— Ir jūs bubužiai eikite gulti, o ne kvailystėmis užsiiminėti. Sustipsite ir sirgsite. Ir aš vėl neturėsiu ramumo. Turėsiu bėgioti pas daktarus del jūs, — treptelėjo tetušis koja ir nuvarė į lovas, kad net poterius poterianti nebuvo kada.

Pasibijojome jo rustaus veido ir turėjome klausyti prisakymo, bet dvasioj kartojome — tai negeras, tai negeras mūsų tėvas... O teta Marė visgi pasipriešino.

— Ką, snargly tu manai, kad aš tavęs klausysiu ir kada jau mes buvome sugulę jinai išėjo laukan klausyti, į kurią pusę šunįs loja ir nors bijodama ardyti grįčioj nakties tylą, išlėto ant galų pirštų eidama inėšė į grįčią glėbį malkų...

Adomas Juodasai.

GAMTOS AIDAI.

Stebuklingos adatėlės iš krevių šakaičių kelės — tai šalna kvėpavo.

Ant mieguisto balsvo šilo jau budri svajonė kilo, jau tyliai skrajojo.

Švelnios rankos mažo vėjo sapnā — šalna glamonėjo, netičioms, širdingai...

Tik skambaus meilingo aido atbalsiai po šilą skraido — slėpinius nešioja.

Slėpiniai į širdį puola ir, sudaužę šaltą uolą, meilės ugnį kuria. (Iš "Pirmojo Baro")

Balis Sruoga.

Verkė stygos ašutinės, skundės taip skaudžiai... Šventą žvaigždžių sutartinę, siela, ar jautėi?

Skrido vizios — godelės taip šventai — skaisčiai... Skausmą — maldą, meilės galę, siela, ar jautėi?

Geso vienos, brėško kitos žvaigždės danguje... Ar jauti kodėl prašvito rojus žmoguje?

Skandinau klajunę — sielą aš sapnų tvane...

Tu manęs, žvaigždute miela, nemylėjai, ne!

Liudna mano prakartėlė, kaip žiemos sapne...

Tu manęs, pražyduose gele, nemylėsi, ne!

(Iš "Pirmojo Baro").

Pr. Bajoras.

NELYGUS KOVOTOJAI.

Tai išrodė baisiai...

Tik griuvėsiai, degėsiai, griuvėsiai ir vėl degėsiai...

O išplėšyti, išarti šrapnelių bei kitų sprogstančių medžiagų laukai, grabės apgriautų tranšėjų, keletas išardytų namų, nulūžęs Paupių, iš tolo matomas, bažnyčios bokštas, kelios eilės dar tik-ką naujųjų kapų, tai liudininkai, kad čia dar ne daug laiko tam atgal buvo didelė kova. Liudija, jog čia už perkunišku griausmu tukstančiai kanuolių šuvių, kad čia dejavo — vaitojo užvėręs žmogus-kareivis, kad čia ne viena širdis paliovė plakusi, ne viena siela su kamu skyrėsi.

Pašaliečiai žmonės, ne kareiviai, negalėjo tų baisenybių iškentėti. Jie bėgiojo kur kam papuolė, kaip žvėreliai iš kertamo miško. Slėpėsi, kur kam buvo parankiau. Kavojosi kur kas galėdamas.

Gyvenimas šiose aplinkėse buvo iškrikęs...

Mažai žmonių. Tik tuščios, pusiau apgriautos grintelės riogsojo. Uždamos, švilpė pro jas kanuolių kulkos. Pralėkė — gerai. Pakliuvo — subiro į druzgelius. Gaisras pakilo. Supleškėjo viskas...

Bet gi tai buvo seniau. Dabar ta žiaurioji banga toliau nuskridusi...

Patrankų garsai nutilę. Ten, kur toliau jos, retkarčiais baubia.

Čia-gi mažu-pamažu gyvenimas pradėjo taisyti.

Išbėgioję iš baimės gyventojai, nors ne visi, rinkosi ir taikėsi jau naujai, nauju būdu, prie kitų valdininkų tvarkomo gyvenimo. Nors dar gan tankiai pralekiantys kareivių buriai rodė ženklus, kad ten kur toliau kausi žmonės, kaip kad jie čia kovėsi, nors dar širdį skausmai varstė atsimenančius karėje savo gimines, brolius, pažįstamus, nors dar buvo gaila tų, kurie ir šią dieną dar vargsta tame nekaltųjų kunų budavotame, tų pačių nekaltųjų krauju malevotame teatre, bet ką padarysi.

Likusiems reikia gyventi. Ir ne taip, kaip tu nori bet taip, kaip gyvenasi.

Ir taip tai paupiečiai, karės bangoms pasitraukus augstyn, šį tą patvarkę, vienas kitas apsitaisė savo bakažėlė, pasigamin, šiek-tiek maisto, rengėsi gyventi.

Gyventi ilgai.

Vieną, iš daugelio, šventą dieną, susirinko paupiečių būrelis.

Tarėsi jie, kalbėjosi. Svarstė šokių-tokių reikalus. svarstė skaudų savo likimą — dabartinį Lietuvos padėjimą...

Visokių apie tuos visokius reikalus nuomonių buvo. Štai, kad ir apie Lietuvą reikalus bekalbant, visai buvo išsitarta. Vieni liudėjo, kad šiuom tarpu Lietuva jau naujos valdžios rankose, kiti iš to džiaugėsi, kad pas naujuosius pakliuvus, bus daug geriau, negu kada kitados, — vokiečiai mokytėsi, tad lietuvius ir išmokys, — o dar kiti dar kitokių nuomonių laikėsi.

Jau gan karštai įsiginčijus, išsoko prieš visus, augstyn sušukuotais, juodais plaukais, didelėmis akimis, plačia kakta mažo ugio jaunikaitis ir pradėjo karštai šaukti:

— Ką jau čia! Ir vienais ir kitais prisidžiaugsim. Visi mums "geri." Visi mūsų ponai. Jie ant mūsų ponauja, o mes prieš juos galvas turim nulenkti. Vergais jų turime būti... Ne, broliai, ne to mums reikia trokšti, ir ne tuomi džiaugtis. Tai ne mūsų tikslas. Mes — lietuviai turim ir lietuviškos valdžios norėti. Turim visi norėti, kad mūsų Lietuva būtų tikrai Lietuva... Kad mūsų Lietuva neturėtų kitiems vergauti. Noriu pasakyti...

Neužbaigus dar jaunuoliui sakinio, išsoko iš klausančiųjų tarpo žilutis žmogus, ašarodamas drebančiomis lupomis kaž-ka tai neaiškias paklausė. Kalbantysis suprato klausimą ir anam nurimus, vėl kalbėjo:

— Aha, sakai mes dar perjauni prie to. Sakai, kad mes dar nemokėsime valdyties.

Visviena, kad mums ir duotų visa, ką mes trokštame, negalėtume patįs susitvarkyti. Visviena, svetimus pagalbon turėtume šaukties. Visviena svetimi mumis valdys... Ne, vyrai! Ne taip būtų. Lai tik tai stojasi, ką aš augščiau sakiau. Mokėsime susitvarkyti. Svetimųjų savan tarpan neprapsysime. Antgalo, jeigu ir nemokėsime — išmoksime. Juk kudikis, kuomet gema, nei vaikščioti, nei kalbėti nemoka. Kvailutis buna. Tečiau su laiku visko išmoksta... Taip būtų ir su mumis. Išmoktume ko nemokame, suprastume ko nesuprantame.

Da vienas žilis, nedrąsiai ko tai paklausė.

Jaunuolis ir vėl ėmėsi aiškinti:

— Sakot, vieni tikim bažnyčiomis, kiti kokią tai naują idėją skelbiame, dar kiti seno pripratimo laikomės, savo šalies meilę skelbiame, ir sakot, nesant kam mus prispausti, susipeštume... Ir tam aš netikiu. Tvirtinti veiki galiu, kad tuomet kitaip ant vienas kito žiūrėtume. Susivienytume. Butų vietos ir bažnyčiomis, ir naujai idėjai ir tėvynės meilei. Visi galėsime visu kuomi užsiimti... Juk kaip tikėjimas (tikroji to žodžio prasmė), taip lygiai naujoji idėja, taip ir tėvynės meilė yra prakilnus dalykai... Tai dora, ateities laimingo gyvenimo svajonės, prigimto krašto pagarba...

Ir ilgai dar buvo apie tai kalbama.

Vieni vienaip, kiti kitaip. Kožnas pagal savo supratimo. Kaip kam geriau išrodė.

Bet galop, net keliais atvejais jaunuoliui pakalbėjus, būrelis vienu supratimu pasijuto. Savo supratime ir širdyje jau ką kitą manė. Matė jie laisvą Lietuvą...

Kaip tai puiku!...

Kaip vėjo nulenktas medelis dabar jau atgijęs, Lietuva, savaip gyvuoja. Žmonės, lyg bitės trusiasi, darbuojasi. Savo ir savųjų, tiktai naudai.

Būrelis tuomi dar nepasikakina.

Tarėsi eiti toliau, sakyti tą patį kitiems. Tą patį, susitarę, rašyti ant popieros, pasikūti į laikraščius dėti, raginti visų Lietuvos miestų, miestelių, kaimų ir kaimelių lietuvių, galų gale, visiems Lietuvos žmonėms sujodus, kreiptis pas pergalėtojus, kuomet taikos tarybos vedamos, idant jie suteiktų Lietuvai liusybę...

Kokis tai prakilnus darbas!...

Nepabaigus dar savo sumanymo, ne-utvarkius tai, kas tik ką dabar naujai jų supratiman atėjo, kaip jau prie jų artinosi būrelis vokiečių, keletas raitelių ir vežimų.

Išdykėliai gal tai kareiviai, gal tai kieno siuončiami. Šiokie ar tokie, betgi jie nebaugino stoviniųjų lietuvių. Jau ne kartą jie juos matė. Apsiprato su jais. Ne vieną po mūsų girdėjo dejuojant, ne vienam te-antį kraują nušluostė, šaltu vandenėliu pagirdė. Jie lietuviams kaip ir "saviškiai" išrodė. Tik ot įstabu, ko jie čia dabar, o dar su tuščiais vežimais?...

Tik spėjus prie stoviniųjų prisiartinti, išsiskyres oficerius priėjo arti ir paklausė:

— Ar čia yra vaitas?

Neilgai reikėjo laukti ir dairytis. Tuojau iš būrelio išsoko vidutinio ugio ir drutumo, baltausis, truputėlį nusigandęs žmogutis ir pasiaiškino:

— Aš juomi esu, ponuti...

— Tu? — dar, persitikrinančiai, užklausė oficerius.

— Tikrai, aš...

— Na, gerai. Tad duodu tau įsakymą — vesk mus pas tuos ukininkus, kurie daugiausia javų ir kitokio maisto turi. Štai, numis pritruko, tad reik nuo jūsų pasiimti...

— Javų! — neapsakomai nustebo vaitas. — Vait, ponuti, pas mus su javais ir belnai maistu labai striuka. Nežinia, kaip nes patįs galėsime žiemą išmisti. Gal dar maisto reikės dapiški. Susirupinę, kur reikės ir gauti... O, duoti, negalima, ponuti, nealima...

— Ar girdi ką sakiau?! — šiurkščiai sušuko oficerius.

— Girdžiu, ponuti, bet ką-gi aš tame

galiu gelbėti? Darykit, kaip tik jums patinka, bet aš jums iš pirmo neišlaušiu...

Aficierius užsisuko, davė ženklą laukiantiems jo bendrams, pasuko arklį ir prajodamas, paniekinančiai pasakė:

— He, dumm der slave*!...

Subarškėjo vežimų ratais, sudundeno arkliai, ir vokiečiai nusibeldė kur tai toliau, už kitos gatvės.

Būrelis liko.

Sujudintas. Skaudžiai jautėsi. Daugelis iš jų suprato ką oficerius sakė. Ir tas juos taip suspaudė—sugriaudino, kad rodos jiems ant krutinės kaž-kas užsilipęs miniojo. Rodos, kvapas sunku buvo atgauti.

Vienok tas ne naujiena jiems buvo. Nekartą jie panašų "komplimentą" nuo rusų girdėjo, ne vieną syk by kas ką-nors panašaus buvo sakęs. Nors ir nuo šių tai girdint reikėdavo kęsti, užsigaudavo tuomi ir kitados, bet dabar kur-kas daugiau tai atjautė.

Būrelis vėl pradėjo šį-tą aptardinėti. Dar ką tai jaunuolis klausantiems pasakėjo. Tik dabar jau kur kas karščiau. Iš jo sielos, iš pat gilumos krutinės jausmingi žodžiai lėkė. O, kokie jie prakilnus! Tai išties šimtmečiai vergaujančių žmonių ainis ir pats vergas budamas, nuvarginto vergijos priespaudoje liuosensio žodžio išalkusią, skausmuose užliuluotą stygą užgavo... Kaip iš gabaus kalbininko biro žodžiai. Jautrus, skaudus, galingi... Jie dar daugiau užgaunanti, negu anie oficeriaus pasakyti žodžiai... Jie kabinosi prie stoviniųjų. Smigo jiems į sielas. Giliai, neapsakomai giliai...

Tuom pačiu tai laiku, dar ištolo, matė-i bėganti linkui stoviniųjų senelė-moteris. Šaukė, matyt, ką tai, bet gi buvo gan toloka dar, negalima buvo girdėti. Tik jau arčiau pribėgus buvo galima išgirsti:

— Gelbėgit! vokiečiai atvažiavę ima iš mūsų ką tik sugriebę ir krauna į vežimus... Meldžiu, gelbėkit!...

Sujudo kaip žaibo užgauti. Jau pirmiau, dar bekalbant anam jaunuoliui kaž-kas visiems viduje, rodos, landžiojo ir kute-no.

Tuojuo pasigirdo šauksmai: — Vokiečiai, vokiečiai skriaudikai! Kariaudami, mušius keldami, mūsų šalį nutrempė, išdeginė. Dabar-gi jau skutinį duonos šmo-tą iš mūsų nor atimti!... Skriaudikai, skriaudikai!... — šaukė visur.

Jaunuolis ką-tai dar sakė.

Karštai, karštai, kaip dar niekuomet.

Ir tuojuo, kaip vanago pabaidyti žvėri-liai, iškriko, kas sau išbėgiojo.

Neėmė tai ilgai.

Už valandėlės pasirodė tai po vieną, tai po kelis būreliuose bėga lietuviai. Ginkluoti. Irntę. Kas šautuvą, kas revolverį, kas šakę bei kitą kokį ginklą nešini.

Rinkosi vis pirmiau laikyto susirinkimo vietoje. Kaž-ko dar dairėsi. O štai ir jis. Tas pats juodaplaukis jaunuolis. Daugiau, negu kas kitas įdukęs. Net akys rodos kur kas padidėję. Visas pasišiaušęs. Kaip užgautas eželis...

Jis pirmutinis. Paskui vaitas, ir daugiau drąsuolių leidosi vieton, kur vokiečiai buvo apstoję ir krovė sau į vežimus pasutinius lietuvių turtelius — maistą — grulius, mėsą.

Užklupo lietuviai ant vokiečių.

Pakilo kova.

Tarp skriaudžiamųjų ir skriaudikų.

Baisi, trumpa, karšta.

Sušvilpė šuviai, sudejavo, suvaitojo.

Skriaudžiamieji ją laimėjo.

Vieni vokiečiai nudumė kur kas galėdami, kiti gulėjo sužeistais, nors ir lietuviai ne vienas gavo skaudų smugį.

Džiaugėsi lietuviai savo "karzygiškumu"...

Nors vieną kartą ir jie piresk skriaudikus pasistatė.

Tečiau jų tas džiaugsmas, kaip koks du-nas, išnyko.

*)Ee, kvailas vergas!...

Nei pusė valandos po ano su vokiečiais susirėmimo nepraslinko, kaip jau juos nekantrumas apėmė: ten antai matėsi tiesiai keliu linkui Paupių traukiantis nemažas vokiečių kareivių burys...

Įstabu tai buvo.

Ko gi jis čia?

Ir kitados budavo nekartą per miestelį pervaziuoja bei perjoja kariuomenės burys, bet tai buvo tuomet, kuomet čia baisesiausioji karės audra siautė. Bet-gi dabar jau senai čia tiek daug kariuomenės nebuvo. Tik ot dabar tiesiai miestelin traukia.

O antai — burys lekia kur tai aplinkui! Antras — iš šono, dar kitas — iš kito šono.

Neišpasakytas neramumas paupiečių apėmė.

Šaukė, dejavo, vaitojo, kiek tik jų jiegos nešė.

O čia jau iš visų pusių stovėjo atkišti tiesiai Paupiuosna didelių kanuolių, iš visų pusių, vamzdžiai.

Sugaudė vienas — kitas. Paskui dešimts, daugiau šuvių nusviedė į Paupių trobas... Suruko... Iškilo liepsna...

Tiesiai dangun liepsnojo.

Pro liepsnas-gi girdėjosi kudikių ir moterų verkimas, dejavimas...

Ot už valandos iš Paupių jau tik kruva degėsių ir pelenų teliko...

Vilką baises kanuolės nunešė.

Skausmus, vargus ir prakilnius mintis!...

XII—14—15.

Petras Šalčius.

KARĖS PAŠONĖJ.

I.

Neramus rytas.

Vaziuodamas Lietuvon iš tolimos Rusijos, kame apie karę sužinoma iš reksmingų laikraščių aprašymų, maniau pateksiu į patį karės sukurį. Bet apsyviliu. Šiuo tarpu Suvalkijoje (apie Prienus) buvo ramu. Net kanuolių šuvių išgirdavai į tris, keturias dienas kartą. Bet neilgai tatai tęsėsi. Vieną rytą atsikėlęs pamačiau kuopas žmonių, vedančių karves, arklius ir kitus gyvulius. Maniau, jau vėl kaž-kas atsitiko. Pasiveju, pradedu klausinėti. Pasirodo, kad tai lietuviai liuteriai. Jiems prisakyta išsikraustyti Užnemunėn. Kiekvienas jų stengiasi išsiparduoti savo mantą. Gyvulius veda dvaran, kame ponas, sako pirkinėjas gyvulius kariuomenė. Visi jie neramūs, nuliudę. Šie nusivedė su gyvuliais, tuoj pasirodė kiti — jau su vežimais, gyvuliais ir šiaip jau kraustuliais. Pajutau kaž-ką nepaprasto. Norėjau su kiekvienu pasikalbėti, pasiklausinėti. Sunku buvo susivokti mišinyj prieštaraujančių viens antram pranešimų. Į karės priežastis, apie kurias kiekvienas papasakodavo ką-nors, žiūrėdavo įvairiai "Ir kur nekils karės, pasakoję ru-kydamas pykį jau senukas ukininkas nuo 17 margų, pažiūrėk tik tu į tuos starapol-čikus pabėlius! Tu jam — Tegul bus pagarbintas — O jis tau — laba! laba! O vel-niai žino tą jo laba! Kur gi Dievas nekoros!"

Kad ir iš prieštaraujančių žinių galima buvo suvokti, kad vokiečiai ir pirmutinės pozicijos dar tolokai. Gyventojai gi kraustomi pagal valdžios prisakymo. Gyventojams tai labai nesuprantamai atrodė. Vaziavimas lyg ir apstojto. Nuėjome pusryčių. Bevalgydami išgirdome smarkius šuvių iš patrankų. Kadangi mūsų namai stovi lomoje, tai paskubėjome užėiti ant kalno gale kaimo laukų.

Žiurime į vakarų pusę. Toli, toli už miškų vos sumatomi dumų driekuliai ir tolimas parukus horizonto pažemė. Žiurime — nieko nematyti. Staiga miškuose pasigirsta nepertolimas granatos kaukės. Girdėt, kaip nušniokščia miškais lyg kad akie mirksnyje pamiškiais but pralėkęs greitasis trukis. Nustebo. Ištikrųjų vokiečiai paėjo pirmyn. Einam namon besvarstydami matytąjį faktą. Sutinkam begrižtančius lietuvius su savo karvėm, klausiu, del-

ko nepardavė. "Na, ką, pons nori, kad mes visai pamestinai atiduotume. Nei pusės neduoda kas verta. Štai šemukę savo per šv. Jurgio jomarką pirkau už 53 rub. Vos kaulai ir oda buvo. Atganiau, atšeriau ir dabar jis man duoda 30 rub. Tai jau geriau visai neparduot."

Bešnekant prisiartino ir daugiau "prūsų", kaip vadino lietuvius liuterius vietiniai gyventojai. Dauguma jų buvo apskurę, basi, moters, vaikai ir senai, bežemiai trobelninkai ir mažžemiai aplinkinių kaimų. Visi jie susirupinę, susinervavę. Akšė protestas ir prakeikimas. "Na juk, mes ir šnekotos vokiškos nemokam! Čia tarpe visų užaugę, čia mus visi žino, čia mūsų nuo amžių tėvai gyveno. Ir dabar varo, kaip šūnis!" Kiti besipasakodami apsverkė. "Ką mes už to Nemuno veiksime, nei čia žmogus gali dabar daiktelių išsiparduoti, nei išsikraustyti." Raminau, kaip galėdamas. Labai skeptiškai žiūrėdami į mano ramimus, nusivedė besiuistancias karves į šalis dulketu keliu, per didelį karštį.

Parėjus namon vėl naujiena. Pasirodo, kad užklydęs kareivis.

Skubu prie jo. Gal, sakau, sužinosiu ką nors. Užkalbinu. Menkai kalba rusiškai. Iš kalbos matyti — latvys. Buvo labai pavargęs, užsimanė miego. Aš nuvedžiau į sodną ir paguldžiau ant minkštos žolelės.

Pasigirdo tolimas orlaivio burbesys. Tas svečias jau nebe naujiena. Parvažiavęs matydavau jį kasryt ir pavakare. Plaukia augštai lygiai padangėse paskendęs dangaus žydrume. Nebereikalo jį patį vokiečiai vadina "taube" (karvelis, o lietuviai paukščiai. Į paukštį labai panašus. Ir uodega dvilypė ir sparnai prie kuno įžulnai palinkę. Tiesiai dengia ant Kauno. Einam žiūrėti. Orlaivis vis mažėja, mažėja. Pavirsta į vos, vos pastebėtiną taškutį. Staiga išgirstame griausmą: boom! boom! Tai Kaune iš didžiųjų patrankų taiko į paukštį... Visi kaimo gyventojai pametę darbą tēmija vis naujai ir naujai pastebiamus netolimos karės pašonės reiškinius. Bet valandėlei viskas apimsta. Kalbamasi apie kraustymasi, bėgimą, duobes sau pasislėpti ir kurtams paslėpti.

Paspila bangos pabėgėlių: varosi gyvulius, kiaules, žąsis. Gyvuliai puldinėja į javus. Vaikišciai sušilę, suprakaitavę stengias sužiūrėti kaimines. O čia karštis neišpasakytas. Saulės spinduliai kepinte kepina. Nei mažiausio vėjalo. Keliais stovi dulkių debesys. Pabėgėliai važiuoja ir važiuoja. Vienmarškiniai, nuo karščio ir dulkių vos pakalba.

Tik visai vakarop važiavimas sumažėja. Nurimsta ir mūsų kaimo gyventojai. Tai pirmoji nerami diena. Koktu visą tai matant! kam? kodėl? Atsakymas trumpas: Girią kerta — skiedros laksto.

Atakos atbalsiai.

Po ilgų karščių, giedros vieną vakarą dangus padebesiavo. Prigimtis slepingai aptilo. Viskas atrodė, kad nepoilgam busi lytaus. Vakaras tylus-tylutelis. Už kelių verstų girdėti, kaip barškia ratai plentu važiuojančių. Pavasario dainininkės varlės atkakliai su inirtimu varo savo monotoną dainą — kvarkęš. Neima ir miegas. Ima noras pasigrožėti tokiu nepaprastu vakaru. Su netolimos karės reiškiniais lyg ir apsipratome, nes mūsų fronto ruožte veik nebuvo mūsų. Kareiviai pasakojo, kad vieni ir antri pasidarę stiprius apkasus miškuose ir negalį persilaužti. Tiesa, vokiečiai apšaudydavo veik kasdien šilavoto bažnyčią, kuri stovi ant augšto kalno. Bet ir su tuo galima buvo apsiprasti, nes vokiečiai kasryt sistematčiai paleidavo po 20—30 brizantinių šovinių, o bažnyčios bokštas, kaip riogsojo taip ir beriogso. Aiškiai buvo girdėti kaip iššaudavo iš kanuolių — praėjus 30 sekundų išgirdavom didelį trenksmą — tai atlėkus viešnia sprogdavo. Šį vakarą nei lindo mintis apie karę. Nenoroms tik atkreipdavai domą į augštai išleistą blizgančią, mirkčiojančią raketą arba į prožektoriaus po dangų grabaliojimą.

Tik staiga netikėtai pasigirsta reti, kažkoki negirdėti balsai, lyg kas būtų pradėjęs rašyti rašomąja mašina su didžiausiu inirtimu mušdams pirštai į raidžių klavišas.

Tai stebuklingoji šio momento mašinėlė — kulkosvaidis, pradėjo savo darbą. Kas kart tratėjimas vis aršesnis ir aršesnis. Girdimas ir šautuvų poškėjimas vis labyn ir labyn. Niekad dar to nebuvau girdėjęs. Visa savo siela stengiausi suprasti, įsivaizdinti tai, kas ten darosi už kalnelio miške. Poškėjimas ir tratėjimas vis eina smarkyn ir smarkyn. Galop pavirsta į arpavimą, kurį sudaro kulkosvaidžių tratėjimas ir šautuvų poškėjimas. Klausaus. Inirtimas vis didėja ir lyg lyste lenda vison man sielon. Ten suėję žmonės apkvaite, apsvaiginti psichoso apimti naikina vienas antrą. Didžiausioji šio gyvenimo vertybė — paslapčių paslaptis — pradžia ir galas visa ko naikinama, naikinama be prasmės, naikinama didindama apjakimą ir subarbarėjimą... Kam? Kokiems augštesniems tikslams įkūnyti dedama beprasmingiausioje kovoje tai, kas sudaro augščiausių žmogaus gyvenimo tikslų?... Temsta sąmonė... Prieš akis stoja baisiausioji žmogaus gyvenimo tragedija. Norėtųs bėgti... Norėtųs visa ką užmiršti... Norėtųs verkti... Palsėpti savo neramiąją mintį gilumoje, pačioje tamsioje gilumoje — slėpinyje širdies... Koktu ir pabaisis paima. Ten nakties tamsoje, tamsiame miške suėję nepažįstami žmonės dirbtinai pasiutimo apimti duria — naikina...

Užmas vis su tuo pačiu inirtimu tebesitėsia... Pasiekia didžiausio inirtimo. Rodos ten už kalnelio miškuose dangus su žeme susiburė, juodam tirštam debesys paskendo... Jau jaučiama, kad persilaužimas įvyko. Chaotiškas užmas vėl pradeda irti. Vėl girdimas kulkosvaidžių tratėjimas ir šautuvų poškėjimas. Sutraška keletą kartų kulkosvaidys... ir vėl tylą. Tik per keletą minučių pokštėlia iš šautuvo. Garsas ilgai-ilgai eina miškais... ir vėl tylą... Nejaugi tylą?

Ten miške vidunakčiais dejavimai, dantų griežimas, bejiegis merdėjimas... mirtis.

Šiurpas ir pabaisis dar labiau apima. Klausaus... tylu ir tylu. Jau po atakos... Dar labiau sutemė, dar tirštesni debesys apsupo, užgulė žemę.

Varlės, kaip varė savo monotoną dainą taip ir bevaro. Iškilą dar rakieta. Ima krautuoti lytaus lašai. Iškilą rakieta ir nušviečia miško dalį balzguna šviesa. Atskvošiu. Paniuręs einu namon.

Išryto buvau Prienuose. Atvarė vokiečių imtinių ir sužeistų rusų kareivių. Artimesniųjų prie mušio vietos kaimų gyventojai pasakojo, girdėję naktį nežmonišką klegęšį, staigimą ir verksmą.

Pabėgėliai.

Didžioje lomoje apsuptoje miškais — pievos paaugusios krumais. Viduriu pievų bėga išsivingiavęs upelis. Seniau čia nieko įdomaus nepamatyti, nebent rudenio bejieskantį dubeltį medžiotoją ar paupyje bernioką bevėžiaujančią. Tiesa apie šventą Petrą pamatydavai čia margą knibždėsį žmonių. Tai pievas šienaudavo. Bet tai neilgai tesitėsavo. Pievos vėl palikdavo tuščios, nes čia nei neganydavo, kadangi pievos prigulėdavo tolimiems kaimams. Dabar čia visai kita. Jei nori savom akim pamatyti, kaip gyveno klajokliai antrame ekonominio plėtojimosi periode, atvyk į šias pievas ir nenusivils. Čia dabar pilna gyvulių — karvių, arklų, kiaulių, žąsų. Pievos mirgete mirga. Pakrumiais iš medžių šakų padarytos budos. Nuo lytaus jos paklodėmis, maišais apklostytos. Per budos skylę matyti priegalių ir patalas. Šalė stovi vežimas prikrautas įvairių įvairiausių daiktų. Veik kiekvieno vežimo gale pritaisytas atsarginis ratas. Matyt tolimon kelionėn prisirengta. Čia ir gelda ir ratelis, ir pagaikštis, ir mėšai lovy. Kai kur ant vežimo pritaisyta buda iš paklodžių. Per žingsnį, du nuo vežimo ugniavietė, ant kuriuos pastatytas trikojis — tai virtuvė. Apie budą ir vežimus slankioja maži vaikai, suaugę vyrai ir mergos, moters. Visi jie surugę paniurę. Šie klajokliai ne kas kitas — kaip pabėgėliai — žmonės prieš valią atitraukti nuo savo darbo, išstumti iš savo priprastos gyvenimo vėžės. Neima jų nei darbas, nei laikinas kame nors prisišiejimas. Jie gyvena praeitimi. "Išvarė mane kazo-

kai, mūsų kaimą sudegino." Pripratęs eiti viena vėže, vienu taku, pametęs dirvą po kojų — jis ilgai neapsidairo naujose aplinkybėse. Užtat ir apsilėidimas pabėgėlių tarpe didelis, nors laiko jie turi daug. Kiti čia pat verda valgyti, čia pat atlieka prigimties reikalavimus. Visi tiki, kad atmuš, ir jie galės greit grįžti.

Su vietos gyventojais neišvengiama konfliktų. Vasara šimet buvo labai karšta. Pievos menkos. Ganyklos išgražtos. Ir vietiniai laiko savo gyvulius pusbadžius. Pievų negano, tikėdamiesi nors šiek tiek žiemai susigraibyti. Vasarojas ir rugiai nepergeriausi. Staiga atgena, atsikrausto pabėgėliai. Žmonės prikenė tiek vargo, atšipinti — ar-gi eis dar prašyti leidimo? Suginė ir gano. Vietiniai ukininkai pamatę už galvų stveriasi. Jų paskutines pievas gano! Jų pačių gyvuliai badu stipma ant išgražtos ganiavos! O čia Susiginė ir gano po visas pievas! Neduosim! Neduosim! Prapuldis! Badą padarys! Vietiniai vis dar nei nemaną, kad juos toki pat pyragai gal ryt gal užporyt laukia. Sudaro kuopą ir eina pabėgėlių vyt. Ir jei neatsirastų išmintingesnių tarp vienių ir antrų tai barnys daėtų iki muštynių. Čia įsimaišo ir bobos — ima taikinti "Vyrai, gana, jau gana! Ten ruskis su pluku ēdasi, kaip šunys ir mus vargina, o mes čia vieno krašto žmonės, vieno tikėjimo dar imsime muštis. Mes neleisim pō visas jus pievas, pasileidami čia iš kraštuko, — kam turi gyvuliai žolę mindžiot." Atsimena ir vietiniai savo kalbas, kaip reikėtų gyventi iš namų išsikrausčius, pasidaro nuoleidesni. Po ilgo barnio biau-raus koliojimosi, graižojimų, atsiskiria vietiniai antrus šiek tiek supratę. "Na kur galų gale ir jiems pasidėti, nemirs badu ant kelio ir nedvasys gyvulių", mano grįždami vietiniai. Tuo ir pasibaigia konfliktas, nors ir ilgai dar ukininkas negal dirštelti į pievas, kame pabėgėliai gano savo gyvulius.

Seniai vis dar pakenčia ramiau savo naujo gyvenimo aplinkybes, bet jaunimui — galas. Gulėti nusibosta. Mėtosi nuo vieno dalyko prie kito. Ypač praleidžia daug laiko bektuodami. O jei čia kur netoli kasami apkasai, tai jaunimas tuoj gauna darbo.

Prie apkasų ir moka palygintinai neblogai ir nuo tėtų nuolatinių dejavimų atsitolina. Bet pripratę prie tėtų priežiūros ir dabar pasijutę visai liuosi, duoda valios savo žemiems instinktams. Kareiviai — sapiorai, duoda, žinoma, pavyzdį. Užtat ir pasileidimas kuodidžiausias. Ir geriausias merginos begulėdamos viename kluone su kareiviais, jaunais vyrais galutinai ištvirksta, nes prie to verčia kareivis, pinigų siūlindamas ir darbe leidzdamas patinginai, tabelininkas žadėdamas kelias dienas viršaus užrašyti. Koktu daros del ateities matant kaip mergos atvirai su kareiviais kabinėjasi. Rezultatas viso to — platinimasis lyties ligų.

Vakaras. Pievose rengiamasi nakvynėn. Moters valgydamos, rikdo vaikus. Gyvuliųgi vienus suvaro į apytvarą, kitus paleidžia visai nakčiai ganytis. Kuomet visai su temsta, pievos mirgėte mirga mažom liepsnelėm panašiom į vilko akis. Tas pat pamiškiuos. Girdimi balsai, berniai. Ugnikės pamažu temsta viena paskui kitą, lyg rytą žvaigždės blėsta. Viskas apimsta ir nutyla, jei tebesišaudoma iš kanuolių ar kulkosvaidžių. Ir jei pamanytum, kad naktis visus laikinai apramino, užmigdino, tai apsiriktum. Staiga išgirsti vyrišką dainą, pilną kažkokio ilgėsio, skausmo, spaudžiamo jaunoms gyvybės tryškėsio. Toli, toli eina dainos aidas per laukus, miškus... Dasiēkia turbūt, rusų ir vokiečių kareivių apkasų. Atsimena gal but jie įtempimo ir pabarimō apimti, visas savo gyvenimo šviesias liuosas dienas. O gal jiems dar skaudžiau pasidaro. O gal kai kas iš pavydo ir pagalvoja. "Posadit by ich v okopy, ináčē pogoztanili by". O dievobaimingi aplinkinių kaimų gyventojai sako "Užsitrauks, biau-rybės, Dievo rykštė! Ar dar jiems maža? Ar tai tokiam laikė giedoti?"

Čiudiškiai 9/VII 15.

Kučių Prajovai

Iš tamsaus sklepo išėjo juodas žmogus. Ėjo greitai, lyg slėpdamos. Ėjo kokiais tai negirdžiamais žingsniais.

Kokiu budu jis atsidurė sklepe? Delko jis buvo? Kur nuėjo? Delko ėjo negirdžiamais žingsniais?

Nesužinoti. Nesugalvoti.

Kambaryj pradėjo skambinti skambutis. Skambino ilgai ir balsiai. Tečiau niekas iš žmonių neskambino; niekas nieko nevadino.

Delko skambutis pats pradėjo skambėti? Jokiuo budu nesužinoti.

Tetos Onos kambaryj pradėjo suktis durų rankinė.

Delko rankinė sukosi? Ką tas reiškė? Stėbėtina ir nesuprantama.

Per valgomąjį kambarį praėjo septynios pelės.

Niekad to nebudavo, o čia išsyk net septynios. Iškur atėjo? Kur nuėjo? Delko ėjo?

Nesuprantama, bet nebereikalo.

Vakare virėja sugrįžo labai išsigandusi. Buvo miglota. Ėjo jinaį gatve, tik umai pasirodė baltas arklys. Ėjo vienas, be žmogaus. Žingsnių negirdėti. Taip ir praėjo. Migla paslėpė.

Iš kur — nežinoma. Kur — nesuprantama. Baugu atsiminti. Vėlai vakare atsitiko baisiausias nuotikis: sudužo paveikslas. Kabojo, kabojo sau ir tik umai labai garsiai persprogo ištisai šv. Yeronimo veido.

Delko butent vakare tas atsitiko?

Tai jau visai blogai. Visas Kučių vakaras prisipildė nesuprantamais, keistais apsišėikimais.

Netiktai mums, bet visiems buvo aišku, kad kas nors atsitiks. Net teta Ona pasakė:

— Ne ant gero!

Valgomajame kambaryj Barbora šnibždėjo Melei:

— Tai nelabasis! Palauk, gerąją pavadinis, — tuoj viskas nutils.

Bet Melė perspėjo.

— Nevadink! Neminėk! Pavadinti lengva, bet paskui išprašyk jį lauk, — neina.

Kas jis — gerasis? Kas — jis nelabasis? Kodėl tas atėjęs neišeina?

Viskas tas buvo ypatinga. Viskas stebuklinga.

Kalbėjomies tyliai. Šnibždomis spėjome. Naujas priežastis galvojome. Vis pukišios, bet netikėtinos.

Visokios galimos baisenybės buvo apkalbamos. Skambėjimas, bildėsys pripildydavo mus baime.

Susėdome mes arti-arti vienas prie kito. Tikėjome, mylėjome ir drebėjome.

Gi lovoje, kol užmigome, buvo dar baisiau. Ir duris į tamsų kambarį lyg pradėjo atsidaryti. Ir grindis čirškėjo po nežinomais žingsniais. Ir iš kur tai putė vėjas. Prie slenkščio stovėjo pats tikrasis.

Rytmetij viskas prasiblaivė. Dėdė Mikas atėjo ir baidyklę pašalino. Viskas paaikšėjo.

Juoduoju žmogum pasirodė buvęs naujas šaltkalvis. Žingsnių nesigirdėjo, nes jis buvo su kaliošais. Pasirodė, kad katinas buvo užsikabinęs ant elektros spugiuko. Durų rankinyj pagedo plieninė plunksna (pružina). Baltas arklys pabėgo iš kutės, bet greitai buvo sugautas. Gi pelės atėjo iš apačios, kuomet iš ten išsikraustė duonkepės. O už paveikslą dėdė Mikas net vėjo davė, sakė, kad jau trys metai kaip jis vis prašęs jį pataisyti. Vėliau ar anksčiau turėjęs tas atsitikti.

Nuo baimių nieko nebeliko. Neatėjo nei gerasis, nei nelabasis. Vėl viskas paprasta.

Po to pas mus niekad nieko neatsitiko. Net sapnuoti nustojome. Ženklių ypatingų nėra niekur.

Prajovų laukiame. Prajovų prašome!

*) Mintis skolinau iš N. Reich's "Znamenie".